

Mgr Anna Lisowska

Katedra Prawa Karnego Materialnego, Zakład Nauki o Przesłępstwie

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego

Glosa do Wyroku Sądu Najwyższego sygn. akt V KK 66/17

Gloss to the decision of the Supreme Court, reference number Act V KK 66/17

Streszczenie

Niniejsza publikacja stanowi komentarz do orzeczenia Sądu Najwyższego wydanego w związku ze skargą kasacyjną wniesioną przez Rzecznika Praw Obywatelskich, wskutek podejrzenia rażącego naruszenia obowiązujących regulacji prawnych. Glosa porusza zawiłą problematykę odnoszącą się do sprawców czynów zabronionych, których zdolność do rozpoznania znaczenia przedsiębranych działań lub pokierowania nimi wzbudza istotne wątpliwości z uwagi na ich stan zdrowia psychicznego. Na łamach publikacji ukazano wątpliwości wiążące się ze znanym w procedurze karnej postępowaniem nakazowym, w aspekcie stosowania go do sprawców czynów zabronionych doświadczających zaburzeń psychicznych.

Słowa kluczowe: zaburzenie psychiczne, niepoczytalność, poczytalność ograniczona w znacznym stopniu, postępowanie nakazowe, wina.

I. Wprowadzenie

W obliczu wzrostu tempa życia i rozwoju coraz większej liczby chorób także tych degradujących zdrowie psychiczne jednostek, sprawcy czynów zabronionych, którzy popełniają je w stanie niepoczytalności, nie stanowią w dzisiejszych czasach rzadkości. Stosownym tego przykładem jest zdarzenie będące przedmiotem wydanego przez Sąd Najwyższy w dniu 20 kwietnia 2017 r. wyroku, sygn. akt V KK 66/17. Bez wątplenia jednostki naruszające obowiązujące regulacje prawne w wyniku towarzyszących im zaburzeń psychicznych stwarzają dla organów wymiaru sprawiedliwości, w kontekście wydawania zasadnych i sprawiedliwych rozstrzygnięć niełatwe zadanie. Wiąże się to przede wszystkim ze znaczną zmiennością kondycji psychicznej człowieka. Warto zauważyć, że stan psychiczny sprawcy czynu zabronionego, determinujący jego zdolność do rozpoznania znaczenia podejmowanych działań, jak i wpływający na możliwość pokierowania nimi,

do momentu badania psychiatrycznego najprawdopodobniej ulegnie zmianie. Oddziałuje na to znaczna ilość czynników m.in. upływ czasu, zdarzenia następujące po naruszeniu obowiązujących regulacji prawnych, zmiana kondycji fizycznej, stres i wiele innych. Ponadto ze względu na labilność formy psychicznej człowieka mogą zdarzyć się takie sytuacje, w których sprawca w chwili popełniania czynu zabronionego nie będzie świadom przedsięwziętych przez siebie czynności lub pozostanie niezdolny do kierowania nimi, jednak już w czasie rozprawy jego wydolność psychiczna nie będzie wzbudzała zastrzeżeń. Zapewne nie są to częste sytuacje, gdyż znaczna większość dysfunkcji psychicznych w sposób trwały dezorganizuje życie osoby, ale nie można ich wykluczyć. Innym ważnym problemem, z którym muszą zmierzyć się organy wymiaru sprawiedliwości, jest niezauważalność objawów zaburzeń psychicznych towarzyszących sprawcy czynu zabronionego w zwyczajnych kontaktach społecznych. Nie wszystkie dysfunkcje w zakresie zdrowia psychicznego odznaczają się symptomami dostrzegalnymi przy pierwszym kontakcie, zwłaszcza dla osób na co dzień niezajmujących się niesieniem pomocy omawianym chorym. Nie oznacza to jednak, że tego typu zaburzenia nie mają wpływu na zdolność osoby do rozpoznania znaczenia przedsięwziętych przez nią działań lub możliwość pokierowania nimi. Dla organu wymiaru sprawiedliwości ich dostrzeżenie może jednak stanowić swego rodzaju trudność, a w wyniku ich pominięcia sprawiedliwość rozstrzygnięcia sądowego wzbudzać kontrowersje. Jeszcze większa przeszkoda w uwzględnieniu stanu psychicznego sprawcy czynu zabronionego w chwili jego popełnienia może wiązać się z zastosowaniem znanego w procedurze karnej postępowania nakazowego. Co do zasady początkowo wymieniony tryb nie wzbudza zastrzeżeń, jednak jego głębsza analiza w zestawieniu z wiedzą z zakresu psychopatologii pozwala dostrzec pewne rozsterki. Ukazanie niektórych z nich jest możliwe na przykładzie stanu faktycznego będącego przedmiotem rozstrzygnięcia wydanego przez Sąd Najwyższy w dniu 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt V KK 66/17.

II. Opis stanu faktycznego

W dniu 20 kwietnia 2017 r. Sąd Najwyższy po rozpoznaniu sprawy w Izbie Karnej, na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k., który stanowi, że „kasacja wniesiona na korzyść oskarżonego może być uwzględniona w całości na posiedzeniu bez udziału stron, w razie jej oczywistej zasadności”¹, przychylił się do wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich na korzyść ukaranego skargi kasacyjnej od orzeczenia Sądu Rejonowego w Ś., z dnia 5 października 2012 r., sygn. akt II W .../12 i na mocy wyroku sygn. akt V KK 66/17 uchylił zaskarżone

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, (Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555 ze zm.), art. 535 § 5

orzeczenie. Sąd Najwyższy na podstawie art. 5 § 1 pkt 4 k.p.w. w zw. z art. 45 § 1 k.w. postępowanie o wykroczenie wobec D.S. umorzył, a kosztami postępowania w sprawie obciążył Skarb Państwa.

W dniu 5 października 2012 r. Sąd Rejonowy w Ś. uznając D.S. za winnego dokonania w formie współsprawstwa na szkodę P. M., wykroczenia uregulowanego w art. 119 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.), zwanego dalej k.w., polegającego w omawianym przypadku na kradzieży taczki budowlanej, czterech worków wapna, a także paczki z gwoździami, których łączna wartość wyniosła 190 zł, wydał wyrok nakazowy, wymierzając podsądnemu karę grzywny w wysokości 300 złotych i całkowicie zwalniając go od poniesienia na rzecz Skarbu Państwa kosztów postępowania sądowego. Orzeczenie Sądu I Instancji wskutek braku złożenia wobec niego sprzeciwu stało się prawomocne z dniem 19 października 2012 r.. Działając w granicach swoich uprawnień kasację od zapadłego w Sądzie Rejonowym w Ś. wyroku nakazowego wniósł Rzecznik Praw Obywatelskich. W oparciu o „art. 111 k.p.w. i art. 112 k.p.w. w zw. z art. 106a k.p.w. zarzucił wyrokowi rażące i mające istotny wpływ na jego treść naruszenie przepisów prawa procesowego, to jest art. 93 § 2 i 4 k.p.w., poprzez wydanie w stosunku do obwinionego D.S. wyroku nakazowego w sytuacji, gdy w świetle zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wina i okoliczności przypisanego obwinionemu czynu budziły wątpliwości.”². W związku z tym Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o dopuszczenie dowodu dokumentacji składającej się na akta innej sprawy, w której oskarżonym był D.S.. Dowód miała stanowić opinia sądowo- psychiatryczna sporządzona w dniu 22 sierpnia 2012 r. na potrzeby tegoż postępowania, a także wyrok z dnia 10 maja 2013 r., wskazujący na to, że podsądny D.S. jest upośledzony umysłowo w stopniu umiarkowanym, a ponadto doświadcza zależności alkoholowej i jest znacznie ograniczony w zdolności rozpoznania znaczenia przedsięwziętych czynów i pokierowania swoim działaniem. W nawiązaniu do tego Autor skargi kasacyjnej wniósł także o „uchylenie zaskarżonego wyroku i umorzenie postępowania, na podstawie art. 5 § 1 pkt 4 k.p.w. w zw. z art. 45 § 1 k.w., z powodu przedawnienia orzekania.”³. Sąd Najwyższy przychylił się do skargi kasacyjnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich, uznając ją za oczywiście zasadną i uwzględniając w całości. Zgodził się ze stanowiskiem Autora skargi kasacyjnej, który zarzucił w niej, że w toku postępowania toczącego się przed Sądem Rejonowym w Ś. doszło do rażącej obrazy przepisów prawa procesowego. Zgodnie z tym, co zauważono D. S. w toku sprawy, został obwiniony o dokonanie czynu zabronionego przeciwko mieniu, określonego w art. 119 § 1

2 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt V KK 66/17 dostęp online: 30.03.2018r. [<http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzeczeń.aspx>]

3 Ibidem

k.w., stanowiącego, że „kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 1/4 minimalnego wynagrodzenia, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.”⁴, który to następnie na mocy orzeczenia wydanego w postępowaniu nakazowym przez Sąd I instancji został mu przypisany. Odwołując się do obowiązujących regulacji prawnych określonych w art. 93 § 2 i § 4 k.p.w. Sąd Najwyższy podkreślił, że organ orzekający może wydać wyrok nakazowy tylko wtedy, jeśli okoliczności czynu i wina obwinionego nie budzą wątpliwości, a co więcej nie może tego uczynić, gdy po stronie podsądnego zachodzi uzasadniona wątpliwość dotycząca jego poczytalności. Organ jurysdykcyjny właściwy do rozpatrzenia wniesionej skargi kasacyjnej podniósł, że brak wątpliwości, o których mowa w art. 93 § 2 k.p.w. odnosi się zarówno do okoliczności realizacji znamion czynu zabronionego, jak i samej winy sprawcy. Przy ustalaniu ich niewystępowania, jako determinantu dopuszczalności wydania wyroku nakazowego, co do samego kontekstu czynu i zawinienia sprawcy należy uwzględnić zarówno wyjaśnienia udzielone przez obwinionego w toku postępowania, jak i inne zgromadzone w czasie jego trwania dowody. W uzasadnieniu do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2017 r. zaznaczono, że Sąd Rejonowy w Ś. przeoczył istotne przesłanki mogące wzbudzać niepewność co do ewentualnej zasadności przypisania winy D.S., który będąc przesłuchiwanym w dniu 3 września 2012 r., nie tylko przyznał się do popełnienia czynu zarzucanego mu z art. 119 § 1 k.w., lecz także poinformował o obejmującym go leczeniu psychiatrycznym. Organ jurysdykcyjny właściwy do rozpatrzenia wniesionej skargi kasacyjnej uznał, że wiadomości przekazane przez podsądnego powinny skłonić Sąd I instancji do przychylnego spojrzenia na możliwość rozpoznania sprawy na rozprawie i zdecydowanie się na nią. Pozwoliłoby to Sądowi Rejonowemu w Ś., na naoczną styczność z D.S., a tym samym zapewniło warunki do wysłuchania jego wyjaśnień i dopytania o więcej szczegółów związanych z leczeniem psychiatrycznym podsądnego. To z kolei umożliwiłoby organowi orzekającemu zebranie potrzebnych informacji i na ich podstawie ustalenie występowania potencjalnych wątpliwości co do poczytalności D.S. w chwili popełnienia przez niego czynu zabronionego. Sąd Najwyższy z dużą dozą pewności przyjął, że w sytuacji, gdyby organ orzekający w I instancji postąpił w opisany sposób, powziąłby niepewność co do zdolności podsądnego rozpoznania popełnianych przez niego czynów lub możliwości pokierowania swoim postępowaniem, które wiązałyby się z powołaniem biegłych psychiatrów zajmujących stanowisko w wymienionej kwestii i w konsekwencji ustanowieniem obrońcy D.S., na mocy art. 21 § 1 pkt 2 k.p.w.. Sąd Najwyższy oparł swoje stanowisko na przesłankach ujawnionych w toku innego postępowania prowadzonego przeciwko D.S., przed Sądem Rejonowym w Ś., w związku z postawionymi mu

4

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.), art. 119 § 1

zarzutami popełnienia czynu zabronionego uregulowanego w art. 279 § 1 k.k., stanowiącego

przestępstwo przeciwko mieniu, który popełniono w nocy z 14 na 15 lipca 2012 r.. Zgodnie z tym, co zauważył Sąd Najwyższy naruszenie obowiązujących regulacji prawnych, o które oskarżono podsądnego, miało miejsce w niedalekim odstępie czasu i odnosiło się do tego samego typu czynów zabronionych, tj. działań podejmowanych przeciwko mieniu, o które obwiniono D.S. w związku z wykroczeniem uregulowanym w art. 119 § 1 k.w.. Ponadto w postępowaniu karnym prowadzonym w związku z art. 279 § 1 k.k, ujawniono okoliczności mające istotny wpływ przy ustalaniu dopuszczalności przypisania sprawcy winy. W tym miejscu mowa o okolicznościach ujawnionych przez biegłych lekarzy, specjalistów z dziedziny psychiatrii wskazujących, że choć D.S. nie jest osobą chorą psychicznie, to jednak występuje u niego upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym, a także zespół zależności alkoholowej. Co ważne biegli ustalili, że podsądny „jest osobą niesamodzielną i niezaradną, o niskim poziomie socjalizacji. Nie ukończył żadnej szkoły, nie potrafi pisać, wyciągać wniosków ani przewidzieć skutków swojego postępowania, jest podatny na sugestie ze strony otoczenia.”⁵. Bazując na zgromadzonych informacjach o stanie zdrowia psychicznego podsądnego, biegli uznali, że występujące u niego upośledzenie umysłowe, determinowało u niego ograniczenie poczytalności w stopniu znacznym, skutkiem czego uznano go winnym popełnienia zarzucanego mu czynu na podstawie art. 31 § 2 k.k.. Sąd Najwyższy ponownie odwołując się do regulacji prawnych zawartych w art. 93 § 4 k.p.w., podkreślił, że wyklucza on możliwość wydania wyroku w trybie nakazowym, w sytuacji pojawienia się uzasadnionych wątpliwości co do zdolności sprawcy rozpoznania przez niego znaczenia popełnianego czynu zabronionego lub pokierowania swoim postępowaniem. Zaznaczył ponadto, że o obrazie przepisów prawa określonych w art. 93 § 4 k.p.w. w zw. z art. 21 § 1 pkt 2 k.p.w., można mówić nie tylko wtedy, gdy organ orzekający decyduje się na rozpoznanie sprawy w trybie nakazowym pomimo istnienia niejasności co do poczytalności sprawcy, ale także wtedy, gdy ich nie zauważa, choć w świetle zgromadzonych materiałów dowodowych, powinien to uczynić, następnie dążąc do ich wyjaśnienia.

W oparciu o zgromadzone argumenty Sąd Najwyższy uznał, że praktyka zastosowana przez Sąd Rejonowy w Ś., w omawianej sprawie nie była właściwa. Przyczyniła się do wydania wyroku nakazowego w postępowaniu, w którym nie powinien on zapaść. W związku z tym zasadnym było uchylene zaskarżonego przez Rzecznika Praw Obywatelskich wyroku wydanego przez Sąd I Instancji w Ś. jak również umorzenie postępowania wskutek przedawnienia karalności czynu, o który obwiniono podsądnego D.S..

---

5 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt V KK 66/17 dostęp online: 30.03.2018r. [<http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzeczeń.aspx>]

III. Komentarz do orzeczeń wydanych w sprawie

Mając na względzie przytoczony stan faktyczny nie sposób zgodzić się poprawnością orzeczenia wydanego przez Sąd Rejonowy w Ś., w dniu 5 października ani trybem, w którym ono zapadło. Art 1 § 2. k.w. stanowi, że „nie popełnia wykroczenia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.”⁶. Dopuszczalność przypisania sprawcy czynu zabronionego winy jest kluczową przesłanką warunkującą pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej za zachowanie niezgodne z regulacjami normatywnymi. W piśmiennictwie wina utożsamiana jest z możliwością postawienia zarzutu zachowania niewłaściwego z perspektywy postaw pożądanych przez prawodawstwo⁷. Dla przykładu w procesie karnym przypisanie sprawcy czynu zabronionego winy jest zależne od wielu czynników, do których zlicza się m.in. jego wiek, zachowanie niebędące wynikiem poczynań w wyniku stanu wyższej konieczności, czy choćby zdolność do rozpoznania znaczenia podejmowanych działań lub możliwość pokierowania nimi⁸. To właśnie ostatnia z przesłanek jest szczególnie istotna w kontekście omawianej sprawy. Art. 17 § 1 k.w. normuje niepoczytalność, stanowiącą bezwzględną okoliczność uniemożliwiającą przypisanie sprawcy czynu zabronionego winę. Wymieniony artykuł stanowi, że „§ 1. nie popełnia wykroczenia, kto, z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.”⁹. Kodeks wykroczeń podobnie jak Kodeks karny wyróżnia stan poczytalności ograniczonej w znacznym stopniu. Unormowany jest on w art. 17 § 2 k.w., który to stwarza organowi orzekającemu możliwość odstąpienia od wymierzenia kary lub środka karnego za popełnione wykroczenie, w sytuacji, gdy odnosi się do jego sprawcy¹⁰. Przyczyny powstania u jednostki kondycji cechującej się ograniczoną w stopniu znacznym zdolnością do rozpoznania znaczenia czynu zarówno w sensie prawnym, jak i faktycznym lub pokierowania swoim postępowaniem są tożsame z tymi powodującymi zupełne zakłócenie tych obszarów. Zalicza się do nich chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenie czynności psychicznych¹¹. Pewne kontrowersje mogą dotyczyć pierwszego z wymienionych źródeł. Biegli sądowi będący lekarzami ze specjalizacją z psychiatrii lub też psychologowie kliniczni diagnozując pacjenta, powinni bazować na aktualnych systemach klasyfikacji diagnostycznej, którymi posługują się na co

6 Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.), art. 1 § 2

7 Królikowski M., Zawłocki R., *Prawo Karne*, 2 wydanie, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 76

8 Ibidem, s. 77-78

9 Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.), art. 17 § 1

10 Ibidem, art. 17 § 2

11 Ibidem, art. art. 17 § 1

dzień, wykonując swoje obowiązki zawodowe. Z całą pewnością fundamentalną kategoryzację dysfunkcji zdrowotnych zapewnia Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10. Tymczasem ani w niej, ani w Kryteriach Diagnostycznych DSM-5 choroba psychiczna jako typowa jednostka nazewnicza nie występuje. Nieprawidłowości w zakresie zdrowia psychicznego określane są w nich najczęściej mianem zaburzeń psychicznych. Jak zauważył w swojej publikacji Pużyński S., termin „choroba psychiczna” jest bliżej nieokreślony¹². Ze względu na przedmiot niniejszej glosy, a także jej objętościowe ograniczenie analizie poddane zostaną tylko te przesłanki poczytalności w znacznym stopniu ograniczonej, które w omawianej sprawie bezpośrednio dotyczą podsądnego. Jak zaznaczono w omówieniu stanu faktycznego, biegli psychiatrzy nie rozpoznali u wymienionego podmiotu choroby psychicznej, lecz stwierdzili, że cierpi on na upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym oraz zależność alkoholową. Upośledzenie umysłowe określane jest jako druga z przyczyn mogących wyłączyć albo ograniczyć u sprawcy czynu zabronionego w chwili jego popełnienia poczytalność. W podręczniku B. Namysłowskiej- Gabrysiak, do części ogólnej prawa karnego napisane jest, że stanowi ono szersze zagadnienie od niedorozwoju umysłowego, którym to posługiwano się uprzednio¹³. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10 określa je jako „zatrzymanie lub niepełny rozwój umysłowy, manifestujące się upośledzeniem w okresie wzrastania, zwłaszcza w zakresie umiejętności związanych z ogólnym stanem inteligencji np. kognitywne, językowe, ruchowe i społeczne. Może ono wystąpić w związku z dowolnym innym zaburzeniem umysłowym lub fizycznym lub bez niego.”¹⁴. Wymieniona typologia rozróżnia kilka stopni upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny i głęboki, a także inne bądź nieokreślone upośledzenie umysłowe¹⁵. Tradycyjnie oznaczenie poziomu zakłócenia rozwoju umysłowego następuje przy wykorzystaniu wystandaryzowanych testów inteligencji¹⁶. W przypadku umiarkowanego stopnia upośledzenia umysłowego, którego rozpoznano u podsądnego w omawianej sprawie, iloraz inteligencji IQ oscyluje w granicach 34-49¹⁷. Podaje się, że osoby dorosłe ze zdiagnozowanym zakłóceniem na tym poziomie osiągają wiek umysłowy stosownie od 6

---

12 Pużyński S., *Dylematy współczesnej psychiatrii, Problemy kliniczne, etyczne, prawne*, Wyd. Eneteia, Warszawa 2015, s. 134

13 Namysłowska- Gabrysiak B., *Prawo karne- część ogólna*, 5 wydanie, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 118

14 *Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10, X Rewizja, Tom I*, Wydanie 2008, World Health Organization, Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, s. 244

15 Ibidem, s. 244 - 245

16 Ibidem, s. 244

17 *Leksykon terminów psychiatria i zdrowie psychiczne*, Światowa Organizacja Zdrowia, tł. Wciórka J., Wyd. Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2001, s. 89

do mniej niż 9 lat¹⁸. Ponadto z wymienionego grona znaczna część dorosłych jednostek potrzebuje pomocy, pozwalającej im żyć i pracować wśród innych ludzi¹⁹.

Innym rodzajem nieprawidłowości wpływającym na świadomość i aspekt wolicjonalny osoby, stwierdzonym przez biegłych psychiatrów u D.S. była zależność alkoholowa. Nieprawidłowości odnoszące się do psychicznego funkcjonowania człowieka spowodowane przyjmowaniem substancji działających na układ nerwowy osoby można podzielić na zaburzenia używania specyfiku, jak i nim spowodowane. Zespół uzależnienia obejmujący także przewlekły alkoholizm polega na wykształceniu się behawioralnych, kognitywnych i fizjologicznych symptomów, pojawiających się wskutek wielorazowego użycia danego środka²⁰. Edwards G. i Gross M. uważali, że kluczowe symptomy zależności od alkoholu koncentrują się m.in. na spożywaniu wymienionej substancji celem osłabienia dolegliwości występujących po zaprzestaniu jej używania, syndromach abstynencyjnych, wybiórczym doświadczaniu konieczności picia napojów wysokoprocentowych, przybierających formę kompulsji i wyczekiwaniu na skutki działania trunku²¹. Zaburzenia w sferze zdrowia psychicznego wywołane nadużyciem alkoholu bądź innych środków odurzających zaliczane są do niepatologicznych przyczyn innych zakłóceń czynności psychicznych, stanowiących trzecie z wymienionych w art. 17 § 1 k.w. źródło niepoczytalności bądź poczytalności w znacznym stopniu ograniczonej²². Ponadto należy podkreślić, że nieprawidłowości będące efektem stanu nietrzeźwości lub odurzenia substancją psychoaktywną, które nie są wynikiem okoliczności, o których mowa w art. 31 § 3 k.k. zaliczane są do zbioru desygnatów innych zakłóceń czynności psychicznych²³.

Niewątpliwie mając na względzie przedstawione argumenty zasadne byłoby przyjęcie występowania u osoby doświadczającej omówionych nieprawidłowości w aspekcie zdrowia psychicznego uzasadnionych wątpliwości co do jej poczytalności. Zgodnie z tym, co zauważył Sąd Najwyższy, organ orzekający w I instancji przeoczył istotne okoliczności pochodzące z zeznań obwinionego, które powinien był wziąć pod uwagę. W tym miejscu mowa o informacji udzielonej przez D.S., że leczy się psychiatrycznie. Taki komunikat nie powinien umknąć uwadze organu wymiaru sprawiedliwości, ze względu na jego doniosłość w kontekście prowadzonego postępowania i odpowiedzialności karnej. Regulacje prawne uchwalone w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia zakazują prowadzenia postępowania w trybie nakazowym w sytuacji,

18 *Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10...* op. cit., s. 244

19 *Ibidem*, s. 244

20 *Ibidem*, s. 213

21 Augustynek A., *Psychopatologia człowieka dorosłego*, Wyd. Difin, Warszawa 2015, s. 139

22 Gierowski J. K., Paprzycki L. K., *Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające, Zagadnienia prawno-materialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 120

23 *Ibidem*, s. 121

---

gdy obwiniony jest głuchy, niemy lub niewidomy, a także wtedy, kiedy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności²⁴. W związku z tym za słuszne należy uznać zdanie Sądu Najwyższego zgodnie z którym wzmianka D.S., że leczy się psychiatrycznie, powinna spowodować przerwanie prowadzenia rozprawy w trybie nakazowym.

Mając na względzie przytoczone argumenty, należy zgodzić się ze stanowiskiem Rzecznika Praw Obywatelskich zawartym we wniesionej przez niego skardze kasacyjnej na korzyść D.S.. Znalazło to potwierdzenie w wyroku Sądu Najwyższego uchylającym zaskarżone orzeczenie i umarzającym toczące się wobec D.S. postępowanie ze względu na przedawnienie karalności zarzucanego mu czynu.

W świetle rozważań poczynionych w niniejszej publikacji na myśl nasuwają się pewne wątpliwości związane z prowadzeniem postępowania w trybie nakazowym, jak i stopniowanie zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem przez jego sprawcę. Biorąc pod uwagę liczbę zaburzeń psychicznych i ich wpływ na funkcjonowanie osoby, a także częsty brak krytycyzmu wobec doświadczanych objawów, który wpisany jest w charakter dysfunkcji bądź unikanie korzystania z pomocy lekarzy psychiatrów w obawie przed odrzuceniem ze strony społeczeństwa, za kontrowersyjne można by uznać przyjmowanie braku wątpliwości co do poczytalności podsądnego, zwłaszcza w przypadku powadzenia postępowania w trybie nakazowym. W omawianej sprawie D.S. przekazał organowi wymiaru sprawiedliwości informacje, że leczy się psychiatrycznie. W sytuacji, gdyby pominął tego typu wiadomość i nie toczyło się przeciwko niemu postępowanie sądowe w innej sprawie, a wniesienie skargi kasacyjnej przez Rzecznika Praw Obywatelskich nie miałyby miejsca, najpewniej skutkowałyby to uznaniem, że jego wina nie budzi wątpliwości, a zatem spełniona jest przesłanka dopuszczająca możliwość wydania wyroku nakazowego. Podkreślić należy, że sam brak udzielenia informacji ze strony podsądnego o tym, że leczy się psychiatrycznie, nie oznacza, że nie ma ono miejsca. W świetle przedstawionych informacji zastanawiającym jest czy bazując na przykładzie omawianej sprawy, zasadnym jest przyjmowanie w sytuacji braku naocznego kontaktu sądu z obwinionym, że jego poczytalność w chwili popełnienia czynu zabronionego nie budziła wątpliwości? Choć sankcje przewidziane w ustawie za wykroczenia być może nie są tak dotkliwe, jak za popełnienie innych czynów zabronionych, to z całą pewnością nie powinny być stosowane bez pewności dopuszczalności przypisania ich sprawcy winy.

Kolejnym dylematem nasuwającym się na myśl w aspekcie poczynionych rozważań jest zasadność stopniowalności poczytalności wyróżniona zarówno w regulacjach prawnych zawartych

---

²⁴ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, (Dz. U. 2001 Nr 106 poz. 1148 ze zm.) art. 93 § 4 i art. 21 § 1

---

w kodeksie karnym, jak i kodeksie wykroczeń. Nie jest to przedmiotem niniejszej glosy i z tego względu nie będzie w tym miejscu poddane szczegółowym rozważaniom, ale czy w świetle osiągnięć nauki w dziedzinie psychiatrii, psychologii klinicznej, a zwłaszcza psychologii poznawczej można przyjąć, że istota ludzka jest w stanie być na wpół świadomą tego, co czyni lub móc trochę pokierować swoim postępowaniem?

IV. Podsumowanie

Analiza przytoczonej sprawy miała na celu ukazanie w publikacji sceptycyzmu wobec przewidzianego przepisami prawa procesowego prowadzenia postępowania w trybie nakazowym. Z całą pewnością przyspiesza on rozstrzygnięcie sprawy i w niektórych przypadkach może wydawać się celowe. Co jednak z sytuacjami, w których sprawcami czynów zabronionych są osoby doświadczające zaburzeń psychicznych, które wpływają na ich zdolność do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem? Znając listę zaburzeń psychicznych i innych nieprawidłowości w zakresie funkcjonowania sfery umysłowej człowieka, a także ich dynamikę i możliwe przyczyny je wywołujące, błędnym wydaje się każdorazowe przyjmowanie, że osoba cierpiąca na nie zawsze będzie uprzednio korzystać z pomocy lekarza psychiatry, a okoliczność ta zostanie ujawniona w toku prowadzonego postępowania. Jednocześnie niewłaściwym jest stanowcze uznawanie, w szczególności ze względu na zakłócenia funkcji poznawczych, które często towarzyszą osobom doświadczającym problemów ze zdrowiem psychicznym, że nie popełnią one żadnego wykroczenia. Przedstawiony w glosie stan faktyczny będący przedmiotem wyroku wydanego przez Sąd Najwyższy w dniu 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt V KK 66/17 ukazał jak istotną rolę w odniesieniu do zdolności jednostki rozpoznawania przez nią znaczenia popełnianych czynów lub pokierowania swoim postępowaniem pełni kondycja psychiczna, zwłaszcza w aspekcie dopuszczalności przypisania sprawcy czynu zabronionego winy.

Bibliografia:

Akt Prawny:

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, (Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555 ze zm.).

Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, (Dz. U. 2001 _____ Nr 106 poz. 1148 ze zm.).

Literatura:

Augustynek A., Psychopatologia człowieka dorosłego, Wyd. Difin, Warszawa 2015.

Gierowski J.K., Paprzycki L.K., Niepoczytalność i psychiatryczne środki zabezpieczające, Zagadnienia prawno-materialne, procesowe, psychiatryczne i psychologiczne, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013.

Królikowski M., Zawłocki R., Prawo Karne, 2 wydanie, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2016.

Namysłowska- Gabrysiak B., Prawo karne- część ogólna, 5 wydanie, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2011.

Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych – ICD-10, X Rewizja. Tom I. wydanie 2008. Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia 2012. <http://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/icd10/pdf/ICD10TomI.pdf> [dostęp online: 21.01.2018 r.].

Pużyński S., Dylematy współczesnej psychiatrii, Problemy kliniczne, etyczne, prawne, Wyd. Eneteia, Warszawa 2015.

Wciórka J., (tł.) Leksykon terminów psychiatria i zdrowie psychiczne, Światowa Organizacja Zdrowia, Wyd. Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2001.

Orzeczenia:

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2017 r., sygn. akt V KK 66/17 dostęp online: 30.03.2018r. [<http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzeczeń.aspx>].

Anna Lisowska

Gloss to the Judgment of the Supreme Court reference number act V KK 66/17

Summary: This publication is a commentary on the ruling of the Supreme Court issued in connection with a cassation appeal filed by the Commissioner for Citizens' Rights, as a result of a suspected gross violation of applicable legal regulations. Gloss raises complex problems related to the perpetrators of prohibited acts, whose ability to recognize their meaning or direct the proceedings raises doubts due to the state of mental health. The commentary shows the controversy connected with the prescriptive procedure known in the criminal procedure in relation to perpetrators experiencing mental disorders.

Key words: mental disorder, insanity, largely limited sanity, prescriptive proceedings, guilt.